Szerző: Sándor Ildikó Erzsébet

Jó gyakorlatoka gyógypedagógiai fejlesztésben

3. alkalom

Előadás leirat

Mottó:

„A kommunikáció szükségszerű: az ember olyan bonyolult interakciós térben él, hogy bármit csinál is kommunikálni kénytelen, hiszen annyi előírás, elvárás és szabály irányul a viselkedésére.”

(Buda Béla)[1]

KOMMUNIKÁCIÓ FEJLESZTÉSE, KOMMUNIKÁCIÓT SEGÍTŐ TECHNOLÓGIÁK KIPRÓBÁLÁSA (AAK)

A kommunikáció tehát alapvető szociális/társadalmi jelenség, a kapcsolattartás eszköze, a társadalmi élet egyik alapjelensége, e nélkül társadalmi élet nem képzelhető el.
Hosszú utat tett meg az emberiség a füstjelektől, a rovásíráson át a képeket is továbbító mobiltelefonig, tehát az ember egész élete során mindig adott és fogadott jelzéseket, vagyis kommunikált. Jelen világunkban a kommunikáció létrejöttének már sem az idő, sem a tér nem szab korlátokat, sőt a technika fejlődésének hatására már az adott jelrendszer esetleges nem ismerete sem jelent feltétlenül akadályt, (pl. fordítóprogramok).

A kommunikáció tehát információk közlése vagy cseréje, valamilyen erre szolgáló eszköz, illetve jelrendszer (nyelv, gesztusok stb.) segítségével. Általános megközelítésben a kommunikáció az emberek közötti viszonyok, kölcsönhatások szerveződésének eszközeként is definiálható. Olyan folyamat, melynek során gondolatok, információk állandó cseréje zajlik A közvetlen emberi kommunikáció együttes cselekvést is jelent. Minden emberi megnyilvánulás – a hallgatás vagy a nem cselekvés is – kommunikáció, hisz ez is jelez, jelent vagy üzen valamit.

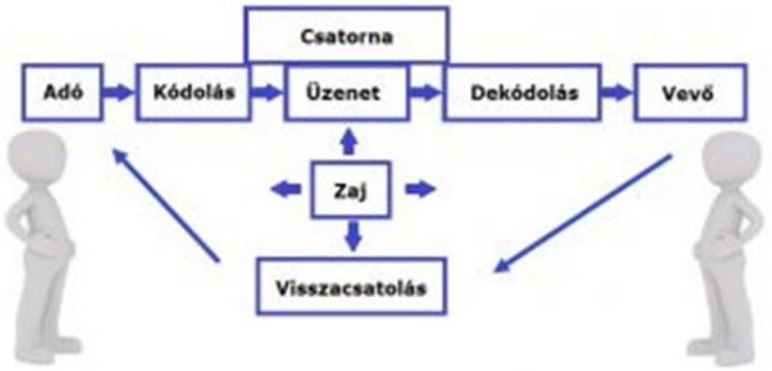

A kommunikáció elemei és folyamata

[1] Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1988.

„Az emberi kommunikáció több csatornás. A nyelvi (verbális) kommunikáció mellett igen jelentősek a nem-verbális közlési csatornák is. A totális kommunikáció lényege, hogy az embert nemcsak a szóban megfogalmazott információk, hanem érzékszerveinkkel felfogható minden jelenség is tájékoztatja. A verbális csatorna közleményei tagolt, megformált alakban, a nem-verbális csatornán áramló közlések globálisan, tagolatlan formában jutnak el a befogadó egyénhez. A közlési csatornák egymástól nem elszigetelten működnek. A közvetlen emberi kommunikáció fontosabb vállfajai: a beszéd, a gesztus, a mimika, a tekintet, a testmozdulatok, a testtartás, a hang, a távolságtartás az interakcióban, a megjelenés. Az emberi érintkezésben a nyelvi (verbális) kommunikációnak meghatározó szerepe van. A felsorolt egyéb közlési módok (a nem-verbális kommunikáció) csak, mint többé - kevésbé rejtett kommunikációs csatornák működnek, de ugyanolyan jelcsere megy ezek használata során is végbe, mint a beszéd esetén. A nem-verbális megnyilvánulások a kommunikációs folyamat egészébe ágyazottan, azokkal együtt, s többnyire csak a beszéd kísérőjelenségeiként működnek. A vokális eszközök a hangadást (hangszín, tempó, hangerő, hanglejtés, artikuláció...), a vizuálisak (gesztus, mimika, testtartás, szemkontaktus...) magát a beszédtevékenységet kísérik. A magas szintű verbális kommunikáció magasabb szintű nem-verbális kommunikációt eredményez.”
http://www.banki.hu/~tkt/segedanyagok/kommunikacio/kommunikacio.pdf

Gondolhatnánk, hogy magas szintű verbális kommunikációra elsősorban csak a magas intellektussal bíró emberek képesek, - bár valóban, - a verbális kommunikáció tartalmi és alaki jellemzőiből következtethetünk az egyén intellektusának mértékére is. Ugyanakkor ez önmagában nem elégséges feltétel, mivel a kommunikáció folyamata soha nem mellőzi a különféle érzelmek megjelenését sem, amelyek egyértelműen befolyásolják a küldött üzenetek, információk értelmezését, és hatékonyságát. A magas szintű verbális kommunikáció megvalósulására tehát a megfelelő érzelmi intelligencia is hatással van. Így a sikeres kommunikációt emberi tényezők is befolyásolják; a személyes - és a szociális kompetencia egyaránt. Az ember önmagához való viszonyulásának kifejeződéseit úgy, mint, önismeret, érzelmek felismerése, motiváltság, önbizalom, kongruencia/hitelesség stb. a **személyes kompetencia** összegzi; a társas létben szükséges és a társas kapcsolatok építésének és fenntartásának alapjait pedig a **szociális kompetencia** mértéke dönti el, pl. kommunikáció, csapatban való működés képessége, a sokféleség elfogadása stb.
Természetesen a kommunikáció eredményességéhez a **kommunikációs kompetenciák** megléte is szükséges, amely azt jelenti, hogy a kommunikációban résztvevő felek rendelkeznek a differenciált üzenetküldés és az üzenetfogadás képességeivel is.
„A differenciált üzenetküldés képessége:

- szókincs
- beszédfolytonosság, mondatformálás
- jelek alkalmazásának képessége
- hangképzés és/vagy írás képessége

A differenciált üzenetfogadás képessége:

- szókincs és mondatértés
- jelek megértésének képessége
- olvasás vagy „hallás” képessége
- „másikra” irányuló figyelem
- empátia”[2]

Vannak embertársaink azonban, akik számára különböző betegségeik és/vagy fogyatékosságuk következményeként a kommunikáció és a másokhoz való kapcsolódás különösen nehezített, amely életminőségük alakulását is kedvezőtlen módon befolyásolja. A jó életminőség elérését szubjektív és objektív tényezők egyaránt alakítják. A szubjektív tényezők elsősorban a különféle szükségletek jelzését és elérését jelentik, ezek megvalósulásának pedig alapvető feltétele a kommunikáció, a kommunikációs képességek megléte.
Amikor kommunikációról beszélünk, általában a közvetlen, verbális/szóbeli kommunikáció folyamatára asszociálunk, pedig ismert, hogy kommunikálni szavak nélkül is lehet, - a lényeg az adott jelrendszer

[2] Üzleti kommunikáció Göndör András (2013)
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_a3_1044_1046_bauzletikommunikacio/a_kommunikacio_mint_szocialis_kompetencia_ZJmwCWrL81jDKZei.html

közös ismerete. A többségi társadalom tagjai a mindennapokban a közvetlen kommunikáció folyamatát elsősorban a hangok/betűk, mint jelek - és az ezeket kísérő különféle metakommunikációs elemek - alkalmazásával hozzák létre. Ez a jelrendszer azonban megkívánja az egyén megfelelő mentális, motorikus, audio -, vizuális - és fonikus képességeinek jó szintű együttes működését. Ebből következően, ha bármely fenti képesség,- akár idegi, akár szervi sérülés miatt – funkcionális okból nem valósulhat meg, úgy e jelrendszer alkalmazása is nehezítetté, vagy alkalmatlanná válik a szükségletek jelzésére, a kapcsolatok fenntartására. Azonban akaratunk ellenére is mindannyian használunk olyan kommunikációs elemeket, amelyeknek nem verbális módon ugyan, de üzenet értékük van: pl. kézmozdulatokat teszünk, arckifejezésünkkel játszunk, vagy írunk stb. Tulajdonképpen ezek is egyfajta alternatív/választható kommunikációs formák. „**Az Augmentatív és Alternatív Kommunikáció (AAK)** tulajdonképpen a nem beszéden alapuló kommunikáció, ahol az **augmentatív kommunikáció az érthető beszéd hiánya következtében, annak pótlására** hivatott kommunikációs rendszerek csoportját jelenti, **az alternatív szó pedig a választhatóságra utal**.” [3]

“Az augmentatív /kiegészítő/ és alternatív /helyettesítő/ kommunikáció (a továbbiakban AAK) a modern gyógypedagógia, és a rehabilitáció elengedhetetlen részeként a sérült emberi kommunikáció okozta súlyos érzelmi, intellektuális és szociális hátrányok kiküszöbölését, de legalább is a csökkentését szolgálja.” [4]„Az alternatív szó arra utal, hogy a beszéd- és kommunikációképtelen személyek számára a hagyományos kifejezési módok (beszéd, írás) helyett más megoldásokat kell keresni, melyek az egyszerű reflexektől a nyelvi szintű alkalmazásig terjedhetnek. Az augmentatív kommunikáció az érthető beszéd hiánya következtében súlyosan károsodott kommunikációs funkció átmeneti vagy tartós pótlására szolgáló kommunikációs rendszerek csoportja. Lényege, hogy hiányzó beszéd pótlására a sérült személy nonverbális úton fejezi ki magát, felhasználva mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a hangjelzések, gesztusok, manuális rendszerek és/vagy a betűket, rajzokat, jelképeket, fotókat, tárgyakat stb. tartalmazó kommunikációs eszközök, valamint hangadó gépek (kommunikátorok) biztosítanak. Minden augmentatív kommunikációs rendszer térben és időben eltérő használhatóságú, egyénre szabott kommunikációs eszközökből áll”. [5]
Augmentatív és alternatív kommunikációs eszközök (AAK – eszközök) alatt tehát a különböző üzenethordozó eszközöket, a kommunikációs stratégiát és technikát, valamint az ezeket kiegészítő segédeszközöket értjük.

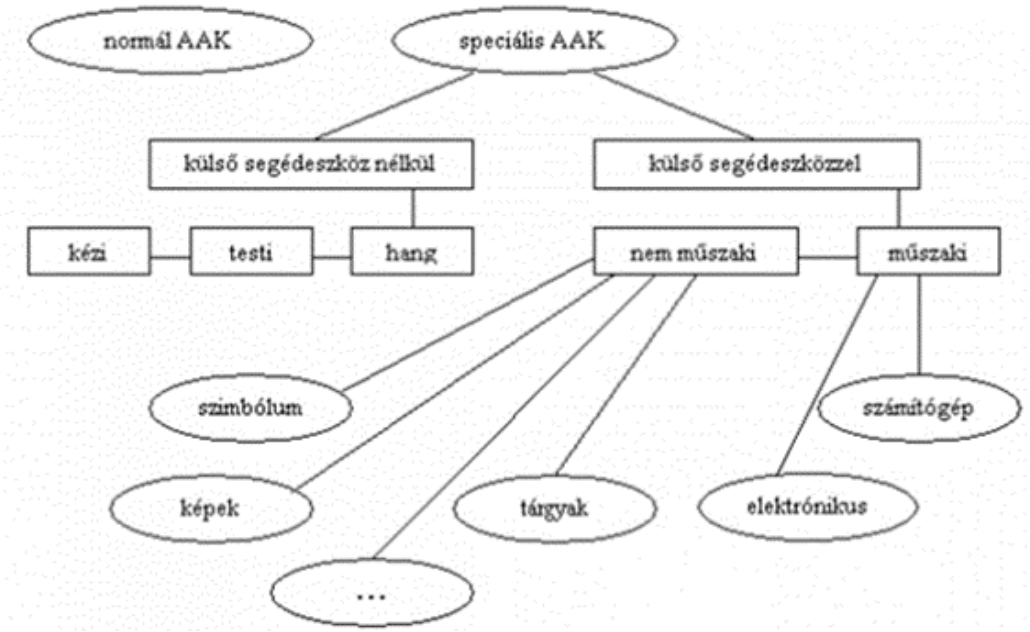

Gudrun (2001.2.o.):AAK eszközök csoportosítása

[3] Augmentatív és alternatív kommunikáció https://fpsz.hu/augmentativ-es-alternativ-kommunikacio/
[4] AAK füzetek I. szerkesztette. Dr. Kámán Zsófia
[5] https://fszk.hu/montazs-projekt/aak-modszertani-kozpontok/

„Gudrun ábráján megkülönböztet normál és speciális AAK-t. A normál AAK alatt azon szimbólumokat érti, melyeket minden ember használ a mindennapokban, mint például az épületekben megjelenő táblák, jelzések. Speciális AAK esetén a hangzó beszédet támogató, helyettesítő eszközrendszereket érti. Alapvetően megkülönböztethetünk külső segédeszközök nélküli, illetve külső segédeszközöket igénybe vevő alternatív kommunikációt, utóbbit további két csoportra bontjuk, elektronikus és nem elektronikus kommunikációs segédeszközök. A szakirodalomban természetesen több csoportosítás is létezik. Nincs egységesen elfogadott rendszerezés."[6]

Ezekkel az eszközökkel számukra kinyílik a világ, tehát fontos, hogy ismerjük a lehetőségeket, és segítsük őket a hozzájutáshoz, használatuk megtanulásához. Nézzük egy kicsit részletesebben: Erdélyi Andrea: Az augmentatív és alternatív kommunikáció (AAK) mint a kommunikációtudományok egyik legifjabb részdiszciplinája című publikációjában a gyakorlatból kiindulva az AAK eszközeinek a következő csoportosítását javasolja.[7]

A különféle eszközök rövid bemutatását az alternatív és augmentatív kommunikáció alkalmazási lehetőségei az afázia terápiában c dolgozat alapján összegzem - JIM 613[8]
GRAFIKUS RENDSZEREK Segédeszközt igénylők – alacsony technológia igény:

Tárgyak, fotók, képek, jelképek:

Ezek a tárgyak ill. képek leképezik az AAK-t használó ember környezetét és a számára fontos dolgokat. Ezzel lehetőséget teremtenek arra, hogy esetenként más rendszerekkel kombinálva személyre szabják a kommunikációt. Ha ezt ötvözzük egy kidolgozott képrendszerrel, pl. PCS, akkor egy jól használható kommunikációs könyvet tartunk a kezünkben.

[6]http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Kommunikci_fejldse_s_fejlesztse_rtelmileg_akadlyozott_szemlyeknl/94_az_aak_csoportostsa.html
[7] http://epa.oszk.hu/03000/03047/00040/pdf/EPA03047_gyosze_2008_1_014-026.pdf
[8] Az alternatív és augmentatív kommunikáció alkalmazási
lehetőségei az afázia terápiában c dolgozat alapján - JIM 613
https://online.otdk.hu/uploads/dolgozatok/479152776bf77653991d6dfc932d13/palyamunka_17330_0180.pdf

Képi rendszerek (PCS, PECS, Oakland):

Az PCS (Picture Communication Symbols), PECS (Picture Exchange Communication System) és az Oakland képi kommunikációs rendszerek.
Ezeknek az a közös jellemzője, hogy az AAK-t használó személy a képek, szimbólumok alapján választja ki a kártyákat, ezeket egymás mellé rendezi vagy sorrendben mutatja. A hagyományos csatornát használó kommunikációs partner az írott nyelv segítségével fejti meg ezeket a jeleket. Sok esetben a szavak csak biztosítanak minket, és már nélkülük is ki lehet találni a kép alapján a jelentést. A PCS rendszert (ld. képen) Roxanne Mayer fejlesztette ki, előnye, hogy könnyen szerkeszthető és számítógéppel akár kommunikátorra is előkészíthető képsorokat lehet belőle nyomtatni. Az aktuális igényeknek megfelelően nyelvre, kultúrára alakítható, mivel könnyű létrehozni vele új jeleket. (Kálmán, 2006)

A PCS egy Amerikában létrehozott képkommunikációs rendszer, használják az AAK oktatásában, fejlesztésében, de nemcsak a beszédükben sérültek számára, hanem értelmileg sérülteknek is, és van ahol autistáknak is. Életkortól függetlenül: kicsiknek és nagyoknak, gyerekeknek és felnőtteknek. Nagy előnye ebből a szempontból, hogy mind a szakemberek, mind a használók számára - a világon bárhol - érthető. A rendszer fejlesztéséről, bővítéséről a Mayer-Johnson nevezetű amerikai, speciális oktatási eszközöket és programokat fejlesztő cég gondoskodik. A rendszer jelenleg több mint 4000 képet (grafikát) tartalmaz színes és fekete-fehér változatban. A főneveket, igéket, mellékneveket, egyéb nyelvtani kifejezéseket egyszerűen, érthetően ábrázolják.

Betűtábla:

A betűtábla azoknak segít, akik az írott nyelvet birtokolják, de beszédre képtelenek. Ilyenkor az ábécé betűi szerepelnek a táblán, melyet az AAK-t használó személy magával visz, és ezen mutatja sorra a betűket. A betűk rendezése lehet ábécé-sorrendben, de lehet előfordulási sorrendben is. Követhetünk még egyéb rendezési elveket is, pl. külön a magán és mássalhangzókat, de alkalmazható a klaviatúra hagyományos betűrendezése is (QWERTY). A betűtábla továbbfejlesztett változata a kijelzős billentyűzet, ami egyből kijelzi a kiválasztott betűk sorát. Ez azért előnyös, mert az író tudja ellenőrizni önmagát, másrészt az olvasó is könnyebben boldogul, hiszen nem kell észben tartania az addig elhangzott betűk sorozatát, hanem mindjárt a szavakat, ill. mondatokat olvashatja.

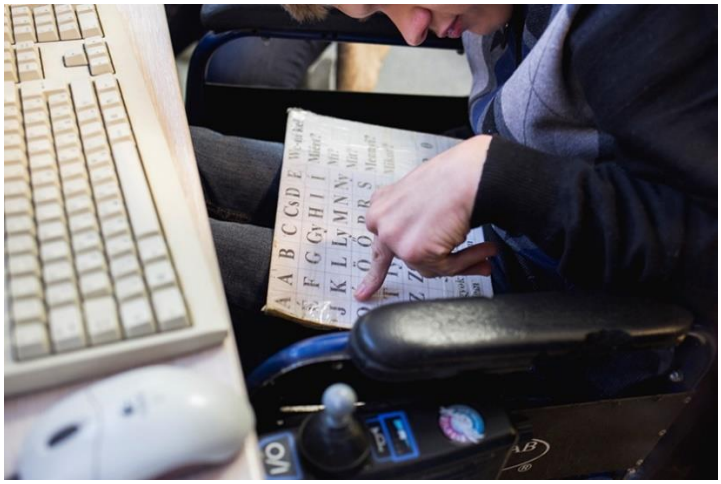

kép: http://www.vous.hu/hir/20160221-bliss-alapitvany-munkaja-sajat-anyanyelv-beszedkeptelen-emberek

Bliss-jelképek:

A Bliss-nyelv megalkotója Charles Bliss zsidó vegyész volt, aki 1949-ben publikálta Semantography c. könyvét, melyben egységes, a világ nyelveitől független új nyelvet hozott létre. Az új nyelvet nemzetközi kommunikációra szánta, de nem aratott sikert. 1971-ben fedezték fel nem-beszélő emberek számára, amit azóta széles körben alkalmaznak. A Bliss-nyelv grafikus jelképrendszer, ahol a jelképek és jelentésük között belső összefüggés van. Jelenleg közel 2000 jel áll rendelkezésre, melyek egyszerű elemekből épülnek fel. A kártyákon szerepel a jelkép és a szó. Így a kétféle kommunikáció között megteremtődik a híd. A nyelvet a nemzetközi Blyssymbolics Communication International (BCI) fogja össze és koordinálja. (Kálmán, 1989)

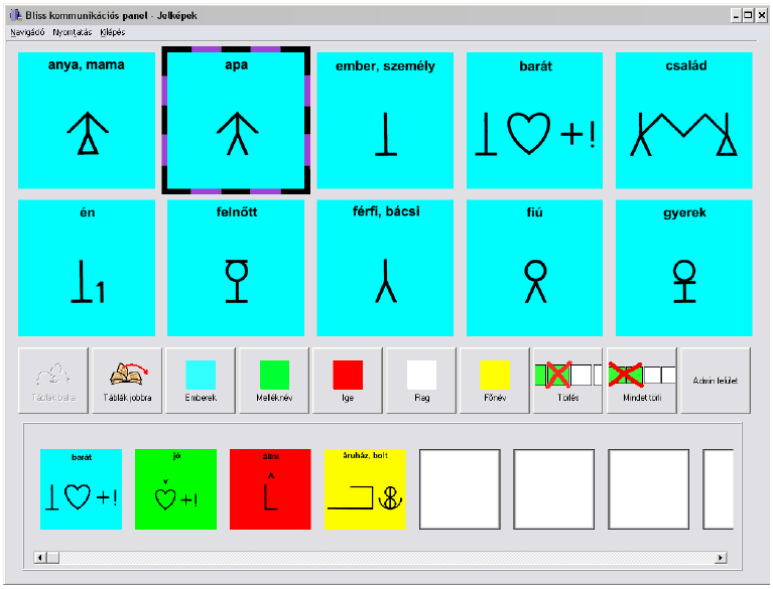

Makaton:
A Makaton nevét névadóiról kapta, akik a 70-es években hozták létre ezt a kommunikációs rendszert. Alapját az angol jelnyelv adja, melynek elemeit grafikusan ábrázolják. A Makaton-szótár 9 szintre bontható, melyek a normál fejlődés különböző életkori szintjeinek felelnek meg. A 7. szinttől kezdve már elvont fogalmakkal találkozunk. (Kálmán, 2006)

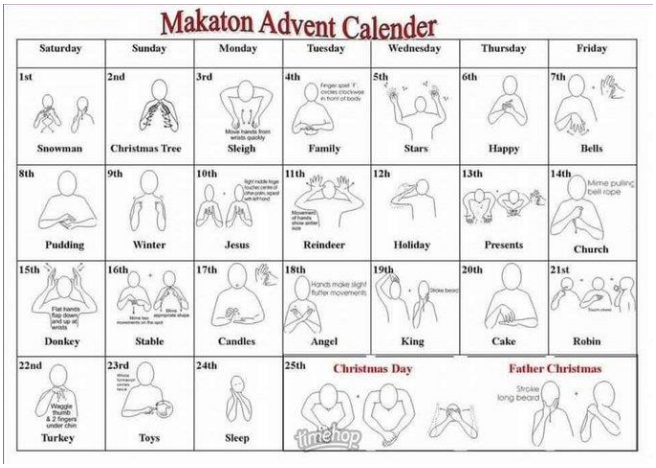

Kommunikációs könyv:
A kommunikációs könyvek személyre szabott kommunikációs eszközök, melyek képi rendszerekre, személyes fotókra épülnek. Először kevés képpel indulunk el, melyekkel az alapvető helyzetekre és közel álló személyekre vonatkozik a kommunikáció. Amikor a használat már rutinosan megy, akkor a képeket bővítjük és új tematikus lapokat teszünk bele a könyvbe. A kommunikációs könyvek a képeket és a nevüket is tartalmazzák, megkönnyítve ezzel a csatornák összekapcsolását. Ilyen könyveket készíthetnek a terapeuták, de készen is lehet vásárolni, mely később személyre szabható, bővíthető.

SEGÉDESZKÖZT IGÉNYLŐK – Magas technológia igény:

Kommunikátorok, kapcsolók (Canon, GoTalk, BIGmack, Partner Plus típusok**):**
A kommunikátoroknak sokféle változata van. Az elsőket az 1960-es években hozták létre. Alapvetőnek számított a Canon cég kommunikátora, melynek új verziója ma is használatos. A kommunikátoroknak manapság széles skálája érhető el. Léteznek egészen egyszerűek, melyek egy felvett hangot játszanak le, ha megnyomjuk rajta a kapcsolót, ilyen pl. a BIGmack (ld. képen). Vannak képpel ellátott kommunikátorok, mint a GoTalk vagy az IntroTalker, ahol a képek közül kiválasztva gombnyomásra szót ill. mondatot hallat a gép. (Kálmán, 2006) A C Speak speciálisan afáziások számára kifejlesztett kommunikátor, mely számítógépes kommunikációs könyvként funkcionál. (www.mayer-johnson.com) Léteznek olyan kommunikátorok is, melyek több funkciót is kínálnak, pl. telefonként is használhatóak, ilyen a TouchSpeak. (www.touchspeak.co.uk) Ide tartoznak még a Lingraphica beszédgenerátor-család

készülékei is. A hangot adó gépeket összefoglaló néven beszédgeneráló eszközöknek nevezzük (SGD= speech generating device). (www.aphasia.com)

https://www.efiportal.hu/a-projekt-szolgaltatasai/eszkoz-katalogus/?kategoria=421

Számítógépek:

A számítógépeket felhasználhatjuk kommunikátorként is, ha olyan szoftvereket telepítünk rá, de már a hétköznapi használat is sok lehetőséget ad. A gépelés általi megmutatás a legkézenfekvőbb, ehhez sokszor speciális klaviatúra szükséges, mely idomul a felhasználó motoros képességeihez. (ld. képen) A számítógép természetesen lehet felolvasó szoftverrel ellátott, ez esetben SGD-nek tekinthető.

A kommunikátorok és számítógépek elkülönítésekor nem találkozunk éles határral, hiszen az iPad korában már a számítógép is legalább annyira hordozható, mint egy kommunikátor és funkciójában is hasonló dolgokra képesek. Az iPad új dolgokat hozhat az AAK-ban, habár nem kínál új funkciót, sokat egyesít a régiek közül. Az érintőképernyő, a gyors szoftver, az internetes lehetőségek, és a finomhangolás kombinációja új távlatokaz nyit meg. Mindezt a szoftverek kérdése és az árkategória fogja meghatározni. Ugyanis az idő eljárt sok szoftver felett és szükséges lenne az új technikáknak megfelelő modernizáció. (Van de Sandt Koenderman, 2011)

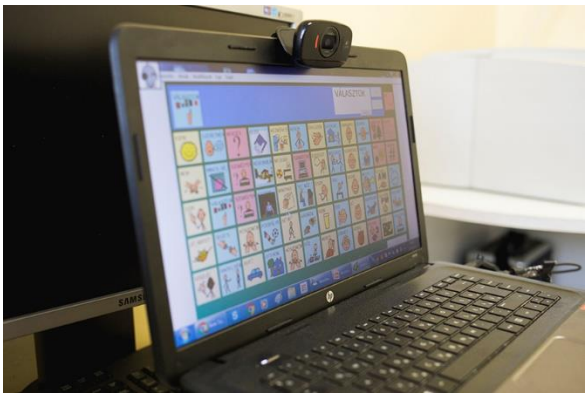

B.A.Bar:
A B.A.Bar egy olyan speciális kommunikációs eszköz, mely a vonalkód technikáját felhasználva segíti a kommunikációt. A felhasználó egy vonalkódleolvasót visz magával a lakásban, ahol a tárgyakra vonalkód vannak elhelyezve, és ezeket leolvasva szavak ill. mondatok hangzanak el a készülékből. Ezt kommunikációs könyvvel kombinálva a rendszer kiterjeszthető a lakáson kívülre is. (axistive.com)

Kép: https://www.conrad.hu/hu/vonalkodszkenner-gmw-barcode-scanner-bluetooth-v2-1-usb-vonalkod-leolvaso-a-tg-omni1-tesztkeszuelekhez-7920019310-1887025.html

MANUÁLIS RENDSZEREK - SEGÉDESZKÖZ NÉLKÜLI MÓDSZEREK **:**

Megfigyelt jelek, jelzések:
Ezek a jelek, jelzések nem kötődnek konkrét rendszerhez, hanem a gyermek, felnőtt saját jeleinek megfejtésén, megfigyelésén alapulnak. Ezeket a terapeuta vagy más kommunikációs partner megfigyeli, megjegyzi és feljegyzi, hogy megoszthassa a többi érintettel. Ilyen pl. az igen vagy nem sajátos jelzése mosolygással vagy a fej döntésével stb.

Gesztusok, kézjelek:
A gesztusok kötődnek a jelentéshez, bizonyos szinten megmutatják azt vagy annak egy jellemző tulajdonságát. Fontos eltérés a jelnyelvtől, hogy a gesztusok nem képeznek bonyolult rendszert, melyben többszörösen absztrakt és motorosan komplikált jelek szerepelnek, hanem a szemléletességre törekednek. (Erdélyi, 2001, 2009)

https://micro-trend.hu/avery_zweckform_z-design_56093_matrica

Ujj-abc (Daktil):
Az ujj-abc, másik nevén Daktil-ábécé lényegét tekintve nem a beszédnek, hanem a betűzésnek az alternatívája. Akkor használják, amikor az adott fogalmat más módon nem tudják mutogatással kifejezni. Meghatározott kézjelekkel jelölik az egyes betűket, melyeket egymás után mutatva jutunk el a szavakhoz. Előnye az ujjábécének, hogy könnyen megtanulható, véges számú jelből áll, azonban gondot okozhat a betűzés kognitív folyamata, továbbá nagy hátránya, hogy rendkívül lassú. (Crystal, 2003)

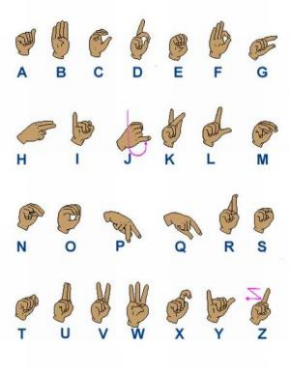

http://byvonn.5mp.eu/web.php?a=byvonn&o=rMReKCyrMd

Siketek jelnyelve:
A jelnyelv bonyolult és elvont rendszer, mely a beszédet helyettesíti. Vannak részei, melyek külső megfigyelők számára is érthetőek, mivel ikonikus jeleket tartalmaznak, viszont más részei absztrakt jelek, amiknek nem lehet kitalálni a jelentését. A nyelvtani struktúrák jelölésére szolgáló jelek is ebbe a csoportba tartoznak. A jelnyelv nem egységes a földön, vannak ugyanúgy eltérő jelnyelvek, még dialektusok is. (Crystal, 2003)

http://nol.hu/kultura/lap-20090210-20090210_05-50-319953

A Braille írás:

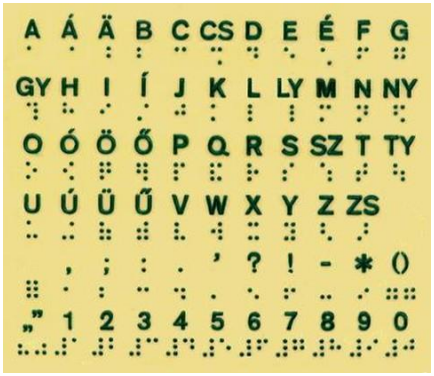

Kép: http://www.jos.hu/down/0115/52-53.pdf

A vak emberek számára kézült speciális technikát alkalmazó ábécé. Segítségével számukra is lehetővé vált az írás és olvasás elsajátítása.

Egyéb kiegészítő eszközök.

Szkenner

A szkenner bármilyen könyv digitalizálását megkönnyíti. A szkennelt kép mellőzi a könyvoldalak közepén megjelenő árnyékolódást és a sorok torzulását, mely eredménye egy jó minőségű, átlátható, könnyen használható dokumentum.

JAWS Magyar nyelvű képernyőolvasó program,

Amely a látássérült felhasználók mellet az értelmi fogyatékosok számára is lehetővé teszi a Windows operációs rendszer önálló használatát. JAWS for Windows Professional 9.0

Képességfejlesztő szoftverek

Számítógépes játékok, melyek segítik a vizuális percepció illetve a beszéd fejlődését, valamint az egérhasználat elsajátítását. Minden korosztály számára ajánlott. Kapcsolóval, érintőtáblával és speciális billentyűzettel is használható.

Alternatív zenei kommunikáció – színes kotta

Az Ulwilla szineskotta

„A színes kotta (másik nevén Ulwila módszer) Vető Anna adaptálásának köszönhetően került Magyarországra 1995-ben. A módszernek köszönhetően új elemmel gazdagodott az értelmi fogyatékos tanulók zenepedagógiai oktatása.
A módszer előnye, hogy olyan hangszereket és kottastílust kínál fel, ami az értelmi fogyatékos gyermekek számára is elérhető, megtanulható, jól alkalmazható.
A módszert, amely nem igényel komplex gondolkodásmódot, sőt, még a színek nevének ismeretét sem, csak a színek azonosításának képességét.
Speciális színes kottarendszerével és az ehhez tartozó hangszercsaláddal bebizonyította, hogy az értelmi fogyatékos gyermekek hangszeres játéka biztosan megvalósítható, ha kikerüli a hagyományos kottarendszer. Az ULWILA kotta értéséhez mindössze a színek azonosítására van szükség. A színek a hangokkal párhuzamosan mélyülnek.
A színes hangjegyek közepén lévő kis fehér vagy fekete pontok segítségével még két oktávot lehet leírni, a hangok hosszúsága pedig arányos a körök számával.”

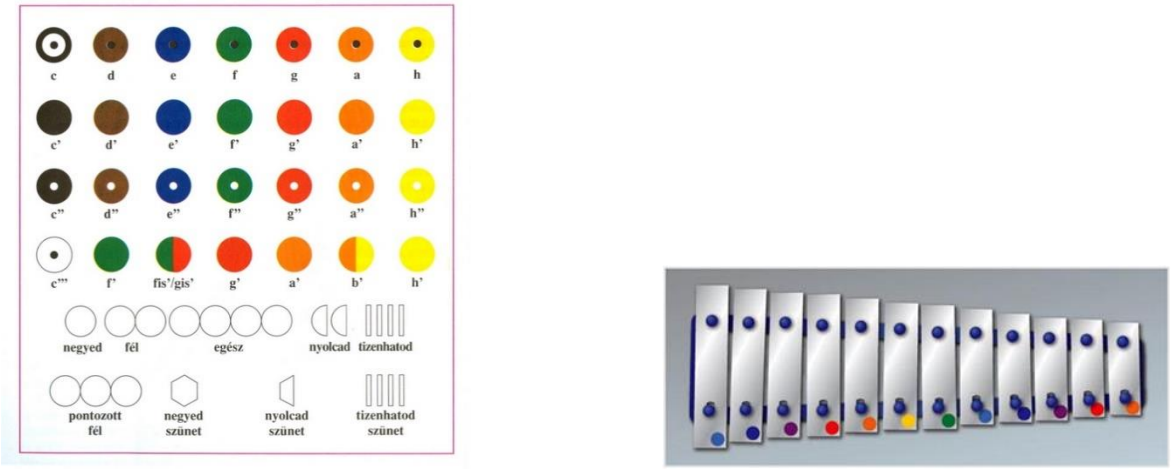

Színes kotta, és metallofon színes kóddal[9]

[9] Az Ulwila színeskotta
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2009-0007_orientacios_kepessegek_fejl_modszertana/TANANYAG/13_1_2.scorml

AAK és a zene-Parafónia zenekar, színes kotta: metallofon színes kóddal youtube

Kommunikáció a fogyatékos emberrel

Mint ismert a fogyatékosság egy állapot, amely az egyén egész életét végigkíséri, de ez az állapot is magában hordozza a nem, vagy a kevésbé működő készségek képességek fejlesztésének, vagy azok kompenzálásának lehetőségét. Az egyes fogyatékossági típusok a rájuk jellemző károsodások jellegétől és mértékétől függően a kommunikációs készségekben is széles spektrumú eltéréseket mutatnak. Így az adott fogyatékossággal élő személyek is ennek megfelelően különféle módokon tudnak bekapcsolódni, illetve interaktív módon részt venni a kommunikációs folyamatokba. A fent összegzett AAK eszközök és módszerek szerepe ebben a folyamatban felbecsülhetetlen, de; „Minden technikai segédeszköz, legyen az a világon a legfejlettebb high tech csoda, pontosan annyit ér, amennyi tudatosan felépített, egyénre szabott pedagógiai program áll mögötte. Enélkül pedig nem más, mint egy csillogó kütyü a polcon.” Shirley McNaughton[10]
Az egyénre szabott pedagógiai/gyógypedagógiai megsegítés mellett ugyanolyan fontos az egyénre szabott személyi segítés biztosítása is, amely nemcsak az alapvető szükségletekre, hanem a kommunikációs folyamtokban való lehető legnagyobb részvételhez is hozzásegíti a klienst.

Az értelmi fogyatékosság: A kommunikációt képessége, több szempontból is meghatározza az értelmi fogyatékos személyek társadalmi integrációjának sikerességét. A kommunikáció és a beszéd nem azonos fogalmak, de a beszéd része a kommunikációs folyamatnak. Az enyhe fokban értelmi sérült emberek -amennyiben más kommunikációs készséget érintő betegség, vagy fogyatékosság nem áll fenn- tartalmi és alaki szempontból is bárki számára érthető módon képesek kifejezni érzéseiket, gondolataikat, kívánságaikat. De a különböző eredetű és mélységű mentális képességzavaraikból következően, a szóbeli és írásbeli kommunikációjuk tartalmi elemei már szűkebbek. Szakemberként sokat segíthetünk, ha rendszeresen lehetőséget adunk az egyes kommunikációs módszerek, eszközök gyakorlására, úgymint, beszéd, írás, olvasás, a nonverbális jelek, infokommunikációs eszközök stb. és teremtsünk minél több olyan helyzetet, ahol a többségi társadalom más tagjaival, kortársaival, és az adott település lakóival is közös élményeket élhetnek át. Kommunikációinkban, viselkedésünkben törekedjünk a sérült személynek kora és neme szerint járó kifejezésmódra, a felnőttet felnőttként kezeljük, és ne gyermekként! A kommunikációs kompetenciák, szókincs beszédfolytonosság, mondatformálás, jelek alkalmazásának képessége, hangképzés és/vagy írás képessége, hallási figyelem, megértés képessége stb. nagyon változatos módon és egyénre szabottan fejleszthetők. Pl. hangdifferenciálást segítő játékok / beszéd-zörej-zene/; /halk –hangos/, hallási figyelmet célzó feldataok, hangképzést, artikulációt javító játékok pl.- Fújóka, különféle szójátékok, szórejtvények Story Kockák, irodalmi szövegek olvasása reprodukálása, vagy jelenetek, dramatikus művek, színdarabok előadása. Természetesen az IKT eszközök segítségével is számtalan kommunikációt fejlesztő tevékenységeket kínálhatunk fel számukra. A kultúrtechnikák javítását célzó lehetőségek gyakoroltatása támogatja a kommunikáció képességének fejlődését. A beszéd és kommunikáció fejlesztése nem egyenlő a beszédhibák javításával és a megkésett beszédfejlődés kezelésével, ez logopédiai feladat.
Középsúlyos értelmi fogyatékosság esetén a kommunikáció és a beszéd sajátos - néha szűkös- jellemzői miatt az önkifejezés, a közlés, valamint a verbális és nonverbális információk értelmezése is nehezített a számukra. Gyakran találkozunk a megértést még inkább nehezítő különböző mértékű beszédhibákkal is. A megismerő funkciók késeltettebbek, így a lassúbb tanulási tempó, a figyelem ingadozása, valamint az alacsonyabb fokú terhelhetőség is jellemző rájuk. Környezetére és önmagára vonatkozó elemi szintű ismereteket megértenek és abból egyszerű következtetések levonására is képesek. Nagyon fontos számukra a támogató és az ingergazdag környezet biztosítása; mert ez segíti leginkább a kommunikációs képességeik fejlődését, és a magatartás, a viselkedés olyan mértékű szabályozását, amely támogatja az elfogadott viszonyulási, viselkedési formák elérését.

[10]Most megtudhatjátok, hogy kommunikálnak a beszédképtelen mozgássérült emberek http://www.vous.hu/hir/20160221-bliss-alapitvany-munkaja-sajat-anyanyelv-beszedkeptelen-emberek

Az értelmileg akadályozott kliensek esetében előfordulhat és fontos lehet, hogy az írott - vagy néha a szóbeli- tájékoztatás tartalmát nem, vagy csak nehezen tudják pontosan értelmezni. Ebben az esetben meg kell keresni annak a lehetőségét, hogy egy – akár szakember által elkészített – könnyen érthető formátumban is elérhetővé váljon számukra az adott információ. A könnyen érthető/olvasható módszer célja, hogy a lényeg elvesztése nélkül rövidebb, leegyszerűsített formában képekkel, ábrákkal segítse a megértést. Vannak már ilyen szempontból is akadálymentesített honlapok, ahol ezzel a „Könnyen Érthető Kommunikáció" KÉK módszerrel segítik hozzá az értelmi fogyatékos embereket a különféle tartalmak megértéséhez. De ugyanígy alkalmasak lehetnek az alternatív kommunikáció különféle eszközei is.
A súlyos értelmi fogyatékosság a hangzó beszéddel történő kommunikáció elérését általában nem teszi lehetővé, így ebben az esetekben a személyre szabott leginkább megfelelő AAK kommunikációs módszerrel nyújthatunk támogatást.

Mozgássérült: Ha kerekesszéket használó emberrel beszélünk, lehetőség szerint üljünk le, legyünk vele egy szemmagasságban hogy neki ne kelljen felnéznie ránk, ezáltal is hangsúlyozzuk a partnerséget. Fogalmazzunk természetes célszerű módon, úgy, ahogy bármikor máskor tennénk. A mozgássérülésnek önmagában nem következménye az értelmi funkciók sérülése. Figyeljük meg a mozgássérült személy sajátos kommunikációját. Van, hogy a beszéde tartalmilag, és alakilag is jól érthető, de lehet, hogy a beszédszervek motorikus érintettsége esetén akár nehezen érthetővé vált a verbalitás. Amennyibe segédeszközt is használ a kommunikációhoz, (pl. kommunikátor) akkor figyeljünk arra, hogy az eszköz hatékonyságát háttérzajok ne nehezítsék. Kommunikációt segítő eszközök: kommunikátorok, kapcsolók, stb.A teljesség igényével felsorolni szinte lehetetlen. Az alábbi link erről bővebb tájékozódást nyújt:
http://www.etikk.hu/wp-content/uploads/2013/05/eszkoz_mozgasserult.pdf
IKT eszközök pl fejegér
Érdekesség: ajánlott video: http://index.indavideo.hu/video/Megyek_elore_mint_a_korfuresz

Látássérült: A látássérültek verbális kommunikációját a fogyatékosság ténye általában nem nehezíti meg. Az írás-olvasás területén ma már nemcsak a Braille pontírás áll a rendelkezésükre, hanem a technika fejlődésének köszönhetően lehetőségük nyílt a számítógépek használatára, tudnak szöveget szerkeszteni, böngészni az interneten, e-maileket írni és olvasni. El tudják olvasni a legnépszerűbb híroldalakat és tematikus oldalakat, illetve a nyomtatásban is megjelenő újságok internetes változatát. A mindennapi kommunikáció során a szokásos kapcsolat teremtés, a bemutatkozás a ugyanúgy történik, mint a látóknál. Köszönés után kezet nyújtunk és bemutatkozunk. Ha a látássérült nem nyújtja a kezét, érintsük meg a kézfejét és tudni fogja, hogy kezet szeretnénk vele fogni. Mondjuk is ki ilyenkor például azt, hogy "nyújtom a kezem, hogy kezet fogjunk". Egy vakról soha ne tételezzük fel, hogy emlékszik a hangunkra, ha nem találkozunk gyakran! Köszönés után mindig mondjuk meg a nevünket is. A beszélgetés közben, normál hangerővel kell megszólalni, nem kell tagoltabban vagy hangosabban beszélni. A nem verbális kommunikáció számos jellemzőjét egy látássérült ember is képes érzékelni. Például azt, hogy elfordítjuk a fejünket, vagy lefele nézünk és, a telefont babráljuk. Ha tanácstalanok vagyunk egy adott szituációban, hogy segítsünk-e meg kell kérdezni. Segíthetek? Ha nem a válasz, fogadjuk el, nem az ellenségesség az oka. Ha válsz igen, akkor kérdezzük meg, hogy miben, és hogyan.

Hallássérült: A hallássérülés elsődleges következménye a nyelv, a beszéd elsajátításának zavara, vagy annak hiánya. Ennek okán kialakulnak különféle beszédzavarok: a helyes kiejtés – artikuláció - , a hanglejtés, a tempó, a dinamika hibái jellemzik. A mondatszerkesztések is nehezítettek, különféle nyelvtani hibák gyakran tapasztalhatók. A beszédfejlődés szempontjából meghatározó a hallásvesztés időpontja, amely kihathat a beszédfejlődésükre. Amennyiben nem, vagy csak korlátozva hallanak, úgy nem képesek más emberek beszédét utánozni és a saját beszédjüket ellenőrizni. Ebben a helyzetben két lehetőség áll fenn: az egyik szerint nem jutnak el a beszélt nyelv teljes megismeréséig, a másik szerint pedig egyáltalán nem tanulnak meg beszélni (Csányi, 2001). A hallássérültek egy része ezért képtelen a verbális kommunikáció elsajátítására, ők egy másik kommunikációs csatornát használnak a gondolataik kifejezésére, ez a jelnyelv. Erre a célra egy saját kódrendszert alakítottak ki.

Elsősorban tehát a különféle kommunikációs akadályok leküzdésében szüksége segítenünk. Négyszemközti kommunikáció esetén próbáljuk meg felhívni magunkra a siket vagy nagyothalló személy figyelmét. Szólítsuk meg, nézzünk a szemébe, esetleg finoman érjünk a vállához. Álljunk teljesen szembe vele, de kicsit messzebb, mint általában megszokott – ha 1,5-2 méterre mert így nemcsak az arcot, hanem a testbeszéd többi elemét - például a kézmozdulatokat- is jobban láthatja. Jelezzük előre, miről akarunk beszélni! Különösen a szájról olvasó hallássérülteknek fontos, hogy előre ismerjék a beszélgetés témáját, így könnyebben be tudják azonosítani a szavakat. Beszéljünk tisztán és érthetően! Ne emeljük fel a hangot, mert ilyenkor máshogy mozog a szánk, és ez megnehezíti a sérült személy dolgát. Használjunk rövidebb, egyszerűbb mondatokat! A beszéd tempója legyen kicsit lassabb, Tartsunk valamivel nagyobb szüneteket – mivel a hallássérülteknek egyszerre több dologból (szájmozgásból, testbeszédből, szövegkörnyezetből) kell kikövetkeztetnie, mit akarunk mondani, ez hosszabb időt igényelhet.
Használjuk a testbeszédet, sok mindent lehet jelezni arckifejezésekkel, kézmozdulatokkal, egy kis pantomimmel, - nyugodtan alkalmazzuk ezeket. Ha például kérdezni akarunk valamit, akkor húzzuk fel a szemöldökünket – a hangsúlyok helyett csak így tudjuk kifejezni, hogy kíváncsi vagy a véleményére. Figyeljünk arra, hogy a jelzéseink lehetőleg egyértelműek legyenek. Kérdezzünk vissza, hogy megértette-e, amit közöltünk. Ha végképp nem sikerül megérteni egymást, vegyünk elő tollat és papírt esetleg egy okostelefont, és írásban kíséreljük meg a kommunikációt!

Ha csöng a telefon vagy valaki kopogtat az ajtón, és emiatt meg kell szakítani a beszélgetést, akkor erre külön hívjuk fel a hallássérült ember figyelmét, kérjünk elnézést és pár perc szünetet. A hallássérültek többsége nehezen észleli az ilyen zajokat, és nem értik, miért kezdünk el hirtelen mással foglalkozni. Csoportos találkozók, előadások esetén biztosítsuk annak a lehetőségét, hogy a hallássérült emberek, a láthatóság szempontjából a legmegfelelőbb helyet foglalhassák el a teremben! Nagyothallók sokszor használnak kis mikrofont, amely felfogja, és a hallókészülékhez továbbítja a hangokat (esetleg felveszik az előadást). Tegyük lehetővé, hogy ezeket a műszaki berendezéseket elhelyezhessék az előadó közelében. Ha mód van rá, érdemes írásban is elkérni és eljuttatni a hallássérült résztvevő számára az előadás vázlatát, kivonatát. [11]

Beszédfogyatékosság: A különféle kommunikációs akadályozottság következménye az egyén szociális kompetenciájának csökkenése, amely elszigetelődéshez, különböző mértékű izolációhoz vezet, és jelentős mértékben rontja az életminőséget. A beszédhibák egy része azonban felnőttkorban is javítható, de sajnos még mindig nem elegendő a felnőttek ellátására vállalkozó szakemberek száma. A beszédfogyatékos ifjú vagy felnőtt személyek is megélik a maguk korlátozottságát, amely gyakran önbizalomhiányt, érzelmi labilitást is eredményez. Segítőként az egyik legfontosabb, a megfelelő attitűd, vagyis az elfogadó, támogató hozzáállás, másik pedig az emberi méltóságuk minden körülmények közötti tiszteletben tartása. Semmilyen módon ne hozzuk kellemetlen helyzetbe az egyént a beszédhibája miatt. Ne javítsuk ki, s ne ismételgessük a hallottakat. Kezeljük természetesen a kommunikációs helyzetet, fogadjuk el ezt az állapotot, és ne a hibák tudatosítására, hanem a megértésre törekedjünk. Beszélgetés közben tartsuk a szemkontaktust. Ha értelmezési problémánk adódna, nyugodtan kérdezzünk vissza, vagy kérjük meg, hogy írja le a lényeget. Adjunk mindig elég időt a beszédre, és figyeljünk rá. Előfordulhat, hogy a nehezített verbalitás miatt a sérült személy feszült, ideges lesz, ilyenkor nyugtassuk meg, hogy figyelünk rá, és adunk elég időt. Fontos, hogy a közvetlen környezetben ne legyenek zavaró ingerek, pl. zaj, erős zene.
Mentálhigiénés gondozás szempontjából kiemelten szükséges lehet a folyamatos érzelmi biztonságot nyújtó légkör, az önbizalom, az énkép erősítése. Ezt leginkább elfogadó támogató attitűddel, megfelelő foglalkoztatással, sikerélmények biztosításával erősíthetjük. Az estleges izolációból,- elszigetelődéséből - eredő pszichés állapotromlás megelőzése érdekében segítsük embertársi kapcsolatainak kialakítását és fenntartást is.
A legfontosabb, hogy találjuk meg az egyén számára legalkalmasabb segédeszközt. Ezek, a legegyszerűbb eszközöktől, a mai legkorszerűbb eszközökig terjedhetnek. Ebben az értelemben gyakorlatilag bármi lehet segédeszköz, amellyel képessé válik nem beszéd útján kifejezni magát az egyén: egy gesztus, egy kép, vagy fotó, egy kézjel, egy tábla egy hangadás, egy kommunikációs tábla

[11] Hogyan kell kommunikálni egy hallássérült emberrel? alapján
https://www.hogyankell.hu/Kommunik%C3%A1lni_egy_hall%C3%A1ss%C3%A9r%C3%BClt_emberrel

stb. Az AAK lehetőségek speciális csoportját képezik a hangzó beszédet támogató, helyettesítő eszközrendszerek: ezek, lehetnek kapcsolók, és különféle kommunikátorok.

Az autizmus spektrumzavar: Bár a beszélt nyelv nagyon fontos, de akár tudnak beszélni, akár nem, az autizmussal élő embereknek problémáik lehetnek a megértéssel és a megfelelő beszédhasználattal, valamint a kommunikáció egyéb tényezőinek megértésével és alkalmazásával is. A beszédmegértés gyakran szó szerinti, ami számtalan félreértés forrása. Az autizmussal élők kevésbé tudják az arckifejezéseket "olvasni", értelmezni, mint a tipikusan fejlődő emberek, és előfordul az is, hogy nem tudják megfejteni azt a többletjelentést, amelyet például a hangerő, hangsúly, a beszéd dallama hordozhat. Problémát jelenthet az is, hogy megértsék a testtartás, gesztusok és a tekintet által kifejezett üzenetek jelentését. Amellett, hogy a beszéd valóban nagyon fontos, nyilvánvaló, hogy önmagában nem elég a kölcsönös megértéshez. A kommunikáció lehetséges eszköze a beszéden kívül még nagyon sok minden lehet: ide tartoznak azok a viselkedések is, amelyekkel az egyén reagál/ válaszol az őt ért hatásokra anélkül, hogy azokat eleinte tudatosan használná a környezet befolyásolására (pl. a dührohamok).
A kommunikáció eszközei a beszéden kívül lehetnek tárgyak, képek, gesztusok, jelek is. A jól beszélő felnőttek sem képesek a beszédet minden esetben a kommunikációs funkciók széles skáláján használni, tehát pl. kérni, elutasítani, információkat szerezni, köszönni, stb. Egyesek szó szerint, vagy módosítva ismétlik a környezetükben hallottakat (echolálnak), és ezeknek az ismétléseknek a valódi célját, jelentését nem mindig könnyű megfejteni. Az autizmussal élő személy által használt beszédteljesítményre alapozva (mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt), a nyelvi eszközök spontán, funkcionális, kölcsönös nyelvi kommunikációban történő eredményes használatának fejlesztése a legfontosabb cél A kommunikációs nehézségeik miatt, mindig törekedjünk az egyszerűségre, és szükség szerint egyénre szabottan alkalmazzuk a különféle alternatív kommunikációs lehetőségeket, - pl.: látható információk. Kéréseink, közléseink legyenek egyértelműek, és egyszerre csak egy kérdést tegyünk fel. Adjunk időt a megértésre, a reakcióra. A szóbeli segítés, irányítás mellett számukra a vizuális megjelenítés-kép, rajz esetleg írás- gyakran sokkal jobban értelmezhető. Ez a vizuális támogatás előfordul, hogy a nagyon jól beszélő autizmussal élőknél is fontos. Nélkülözhetetlen a strukturáltság is, tehát az, hogy az érintettek lássák, mi az elvárás, hogyan jutnak el a célig, azt követően mi történik, mi jelenti a sikerélményt. Ennek megtapasztalásában éppen úgy segíteni kell egy gyengébb képességű érintettet, mint egy jobb intellektuális képességűt. Segítőként a legfontosabb, hogy fogadjuk el az autista fiatalokat/felnőtteket az ő sajátos állapotukban. Legyünk megértőek és türelmesek. Teremtsünk autizmus barát környezetet, vagyis, „amelyben az autista embernek világossá tesszük a világunk sokszínű, változó fogalmait.” (Dr.Vermeulen 2014.) Jelezzük előre a változásokat, legyünk toleránsak a különös megnyilvánulásokkal szemben. Fontosak a társas készségeket fejlesztő módszerek is. A pozitívan megfogalmazott, konkrét, leírt, lerajzolt vagy lefotózott szabályok is sokat segíthetnek a különböző társas helyzetekben. Pl. Az ebédlőben halkan beszélgess! szabály, megfelelő képekkel szemléltetve sokkal hatékonyabb lehet, mintha folyton rászólunk hogy ne hangoskodjon. Ugyanis adott esteben a rajz ahhoz ad támpontot, hogy mit tegyen. Fontos, hogy egyszerre egy helyzetben csak egy-két szabályt gyakoroljunk, így gyorsabban és sikeresebben haladhatunk. A követendő magatartás sikeres betartását mindig dicsérjük, jutalmazhatjuk. Figyeljünk arra is, hogy a társas együttlét ne legyen túlságosan nehéz vagy kellemetlen. Adjunk teret és lehetőséget a kedvelt időtöltéshez, és igény szerint biztosítsuk a közösségtől való elvonulás lehetőségét is.
Számukra elsősorban a kommunikáció és a megértés akadályozottságának leküzdésében kell segítenünk. Ennek érdekében az AAK eszközök számos fajtája lehetővé teszi az egyén számára leghatékonyabb eszköz alkalmazását. Ezek lehetnek nem:

- egyszerű, nem technikai eszközök (megoldások): rajzolt ábrák, képek, jelek, folyamatot, napirendet bemutató képsorok, táblák, kézjelek stb.
- alacsonyabb minőségű technikai eszközök: különféle kapcsolók, vagy csak alacsonyabb képi szókészlettel, jelrendszerrel rendelkező, de a beszélő funkciót még nélkülöző eszközök
- a magas minőségi technikai eszközök, kommunikátorok, amelyek már beszélő funkcióval is rendelkeznek.

Pszichoszociális fogyatékosság: . A pszichoszociális fogyatékossággal élő személyek esetében figyelemmel kell lenni arra is, hogy gyakran a kommunikáció, az együttműködés kialakítása is

nehezítetté válik. Az egyénre szabott megfelelő elfoglaltság/munka, amellett, hogy értelmet ad a létezésének, erősíti az önbizalmát, egyben teret is ad a pozitív emberi kapcsolatok kiépítésére, és az ezt támogató kommunikációs helyzetek megélésére. Ebben a különféle művészetterápiák, vagy a szocioterápiás foglalkozások is segíthetnek.

Halmozott fogyatékosság: Segítőként, igyekezünk a legnagyobb mértékű empátiával, és elfogadással közeledni feléjük. Ebben az estben a szükségletek kielégítése gyakran az átlagosnál több időt vesz igénybe, és ezeket a szituációkat tovább nehezíti az értelmi funkciók és a beszéd sérülése is. A feltétel nélküli elfogadás közlése azonban elsődlegesen nem a verbális csatornákon történik, az érintés, a tekintet, a mosoly ezt mind megerősítheti. Ne egy gépies, kiszolgáló szerepben végezzük az adott tevékenységeket, hanem olyan szemléletben, hogy figyeljünk az adott személy valamilyen módon jelzett szükségleteire, és erre reagálva, lehetőség szerint őt is bevonva adjuk meg a szükséges támogatást. Alaposan kövessük figyelemmel mozgását, arckifejezését, reakcióit, hiszen ezek mindig árulkodnak aktuális állapotáról A fejlesztés során különösen a közvetlen testet/a bőrfelületet érintő tevékenységek – pezsgőfürdő, masszírozás - javíthatják nagymértékben a közérzetet, amely nyilván az érzelmi állapotra is pozitívan hat. De a zene, vagy a különböző fényterápiás, hangterápiás módszerek is számos érzelmi és idegi kapcsolatot aktivizálnak. Az embertársi, kortársi kapcsolatok erősítésére, pl.: egy közös séta, vagy felolvasás nagyon jó alkalom lehet, ezért próbáljunk az adott környezetben erre is segítőket, önkénteseket bevonni.
E fogyatékossági típushoz annak számtalan megjelenési formája miatt a kommunikáció megvalósuláshoz az AAK eszközei is szükség szerint társíthatók: pl. kommunikációs táblákon vagy elektronikus eszközökön keresztül általában képek, grafikus ábrák, Bliss-jelképek, betűk és szavak megjelenítésével.

Összefoglalva: a fogyatékos személlyel történő kommunikáció során is törekedjünk a mindennapokban is használatos kapcsolatfelvétel megvalósítására. Az első lépés mindig a tekintet felvétele, nézzünk rá, forduljunk vele szembe, és szólítsuk meg. Ez abban az esteben is fontos, ha esteleg a személy érzékszervi fogyatékossággal él – ekkor még egy váll, vagy kézfej érintésével is megerősíthetjük a kapcsolatfelételt. Nagyon fontos, hogy kommunikációs helyzetben mindig a fogyatékos személlyel kommunikáljunk, vele közöljük az információkat akkor is, ha más kísérő, szülő/hozzátartozó esetleg jelnyelvi tolmács is jelen van. Ők abban segíthetnek, hogy a hallott információt egy más formában (pl. jelnyelv) befogadhatóvá tegyék az egyén számára. Tiszteljük meg őket azzal, hogy ne a fejük fölött beszéljük meg az őket érintő dolgokat – ezzel megvalósítjuk a „Semmit rólunk, nélkülünk!” elvet is. Az egyes fogyatékossági típusok másodlagos eredője lehet, hogy az adott állapot miatt gyakran a mentális képességek, és/vagy az egyes érzékszervek sérülése miatt elvesznek a kommunikáció szempontjából olyan fontos tényezők, mint tekintet, testtartás, mimika, térköz, gesztikuláció, vagy az ún. vokális elemek: hangszín, hangerő, hangsúly stb. Ezek hiánya pedig a megértést is erősen nehezítik. Az egyik legfontosabb teendőnk tehát, hogy rávezessük, megtanítsuk őket, hogy miként értelmezzék saját és mások metakommunikatív jelzéseit viselkedését. A hétköznapokban a leggyakoribb a verbális /szóbeli/ kommunikáció, amely azt is jelenti, hogy a mindennapokban párbeszédeket, dialógusokat folytatunk. Nyilván ezek tartalmi és formai szintjét befolyásolja az adott sérülés jellege mértéke, így fontos, hogy ezeket mindig tudatosítsuk. Adjunk időt a megfogalmazásra, a kifejezésre, vagy az általunk közölt tartalmak megértésére. Gyakrabban kérdezzünk vissza a beszélgetés egy-egy szakaszában, hogy értette-e az elhangzottakat, vagy mi jól értjük-e őt. Ha szükséges biztosítsunk számukra különféle kommunikációt segítő eszközöket, vagy tanítsunk egyszerűbb módszereket: pl.: rámutatás, egyszerű jelzések, vagy rajz, írás, képek, képsorok alkalmazása. De segítőként ugyanilyen fontos, hogy tapasztaljuk ki, figyeljük meg az adott személy sajátos jelzéseit, amelyeket értelmezve adott esetben ez is felfogható egy sajátos - alternatív -kommunikációként: pl. súlyos fokban értelmi fogyatékos személy, a nyelvével gyakran megérinti a száját, ezzel jelzi, ha szomjas.
A kommunikáció fejlesztésére számtalan mód és lehetőség kínálkozik az intézmény falain belül, de az itt zajló munka csak egy része a fejlesztésnek, hiszen a valódi, a funkcionális kommunikáció az élet minden színterén és helyzetében kell, hogy megvalósuljon. Ennek megfelelően minél több olyan élethelyzetet kell biztosítani a számukra, amelyben a kulturált kommunikáció gyakorlására, éés a kapcsolatok építésére lehetőség nyílik.

A programok, rendezvények, ünnepségek stb. szervezésekor a fizikai akadálymentesítés mellett az infokommunikációs akadályokra is mindig figyelemmel kell lennünk a sérülésspecifikus ismereteknek megfelelően.

Felhasznált irodalom

1) Augmentatív és alternatív kommunikáció https://fpsz.hu/augmentativ-es-alternativ-kommunikacio/ AAK füzetek I. szerkesztette. Dr. Kámán Zsófia

2) Az alternatív és augmentatív kommunikáció alkalmazásilehetőségei az afázia terápiában JIM 613

3) Az Ulwila színeskotta https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2009-0007_orientacios_kepessegek_fejl_modszertana/TANANYAG/13_1_2.scorml

4) Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció törvényszerűségei ANIMULA Kiadó Bp. 1986

5) Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1988.

6) Dobrovics (Anatolij): Az emberi érintkezés Gondolat Bp. – Moszkva 1986.

7) Fercsik Erzsébet – Raátz Katalin: Kommunikáció szóban és írásban Korona Nova Kiadó Bp. 1997.

8) https://fszk.hu/montazs-projekt/aak-modszertani-kozpontok/

9) Hogyan kell kommunikálni egy hallássérült emberrel? alapján https://www.hogyankell.hu/Kommunik%C3%A1lni_egy_hall%C3%A1ss%C3%A9r%C3%BClt_emberrel

10) Most megtudhatjátok, hogy kommunikálnak a beszédképtelen mozgássérült emberek http://www.vous.hu/hir/20160221-bliss-alapitvany-munkaja-sajat-anyanyelv-beszedkeptelen-emberek

11) Üzleti kommunikáció Göndör András (2013) https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_a3_1044_1046_bauzletikommunikacio/a_kommunikacio_mint_szocialis_kompetencia_ZJmwCWrL81jDKZei.html